

ΠΡΟΤΥΠΙΑ ΑΝΑΡΑΓΩΓΙΑΣ (ΜΕΡΟΣ Β')

Το παράδοξο είναι ότι ενώ σχεδόν όλοι μας αντιλαμβανόμαστε, τουλάχιστο στη σύγχρονη εποχή μας, ότι το **ύψιστο αγαθό μας** είναι αυτή καθαυτή η **ύπαρξή μας**, σε ότι αφορά στην **κοινωνία** την ανεχόμαστε, παρά το ότι αναγνωρίζουμε, στη γενική περίπτωση, ότι είναι «άρρωστη» μέχρι και σε σημείο σήψεως ακόμη, απαιτούμε από αυτή έργο και προσφορά. «Ουκ αν λάβεις εκ του μη έχοντος». Το καθήκον μας είναι να συμβάλλουμε ο καθένας με όλες τις δυνάμεις στην **συγκρότηση υγιούς κοινωνίας** και ύστερα **να αναμένουμε τους εύγεστους καρπούς της**.

Η τελευταία σκέψη είναι ορθή σε «θεωρητική» βάση. Όταν, όμως, βρεθούμε στην πράξη τότε χάνει σημαντικό μέρος της αξίας της. Όταν μετρήσω την ανάγκη ύπαρξης υγιούς κοινωνίας με τα μέτρα τα ατομικά μου, δηλαδή με καλοπέρασή μου, την αυτοπραγμάτωσή μου, το μέγεθος της ζωής μου τότε βλέπω μια εικόνα τελείως διαφορετική. Κάτι σαν εκείνη την εικόνα που βλέπει ένα ψάρι μέσα σε μια γυάλα με νερό. Ενώ η εικόνα είναι στρεβλή εμένα μου φαίνεται απόλυτα σωστή και με βάση αυτή ενεργώ, γιατί κατά βάση ενεργώ **με κέντρο τον εαυτό μου**. Ήτοι με **ρυθμιστές τις αντιλήψεις και τα συναισθήματά μου**.

Αν μπορούσα να δω τα πράγματα από μεγαλύτερη απόσταση θα ήταν βέβαιο ότι θα τα έβλεπα με πολύ λιγότερες στρεβλώσεις λόγω προοπτικής όρασης. Στην ζωή μας καθημερινά βλέπουμε με «προοπτική» εικόνα όλα τα αντικείμενα γύρω μας, αλλά εμείς με το νου μας και τη λογική του τους δίνουμε το πραγματικό σχήμα τους. Δύσκολα, όμως μπορούμε να κάνουμε αυτή τη διόρθωση στα γεγονότα και φαινόμενα της ζωής μας. Συνήθως ζούμε σε ένα περιβάλλον με απεικονίσεις στρεβλές. Αν δούμε τα ιστορικά γεγονότα και πράξεις μας από χρονική απόσταση ικανή, **τότε σίγουρα θα ξαφνιαστούμε με τις συμπεριφορές μας!**

Αρα, το **πρώτο βήμα** είναι να μπορούμε να προσεγγίσουμε τις σωστές διαστάσεις των φαινομένων. Ένα βήμα, όμως τεράστιο και ουσιαστικά απαγορευτικό για τους περισσότερους από εμάς. Όχι γιατί είναι μόνον παμμέγιστο για ένα κοινό άνθρωπο, αλλά και αν ακόμη μερικοί κατόρθωσαν να προσδιορίσουν την αξία και το μέγεθος αυτού του εγχειρήματος η πραγματοποίησή του απαιτεί και την τεράστιου μεγέθους **βούληση** για καταβολή προσπάθειας, **χωρίς άμεσο ατομικό συμφέρον**. Φθάνουμε λοιπόν σε ένα σημείο, όπου συναντώντας ένα τεράστιο και ανυπέρβλητο για τις δυνάμεις τείχος προτιμούμε την «εύκολη» λύση **να αναθέσουμε αυτό το έργο στους άλλους**.

Όμως, έτσι μπήκαμε και μέσα στο φαύλο κύκλο. Απλούστατα, γιατί και οι άλλοι ως άτομα, όση καλή διάθεση και αν είχαν, ίσως σαν και τη δική μας, βρεθήκανε ο καθένας του στο «δικό του τείχος». Οπότε αναζητούν τη λύση στους άλλους, μέσα στους οποίους ανήκω και εγώ, που φυσικά αδυνατώ να ξεπεράσω το δικό μου τείχος. Έτσι απευθυνόμαστε σε λάθος κατεύθυνση. Τότε στην απόγνωσή μας να ξεπεράσουμε τα εμπόδια, τα οποία μας προκαλούν αδιέξοδα, άγχη, **φόβο και τρόμο**, προστρέχουμε αναγκαστικά στη **συνεργασία**, την οποία ουσιαστικά την έχουμε ξεχάσει. **Τότε θυμάμαι ότι κάποιιοι με κυβερνούν**. Φυσικά υποτίθεται ότι εγώ τους έχω εκλέξει, δεν ευθύνομαι, όμως, για τις επιλογές μου, γιατί κάποιιο «σύστημα» μου τους επέβαλε. Από το οποίο «σύστημα» εγώ **προσδοκώ οφέλη**, χωρίς να θέλω να το καταργήσω ή να το βελτιώσω, όταν πρόσκαιρα με «βολεύει». Απευθύνομαι, λοιπόν, στους κυβερνήτες μας, με τη βεβαιότητα ότι όχι μόνον ξέρουν να ξεπερνούν τέτοια εμπόδια που εγώ δεν μπορώ, αλλά και έχουν το **καθήκον να το κάνουν**.

Φθάσαμε έτσι σε κομβικό σημείο **ορθολογικής κρίσεως**. Εννοούμε φυσικά στη δική μου, του καθενός μας, κρίση. Αυτό που λέγεται **τακτ της κρίσεως**, δηλαδή να φθάνω σε ορθολογική σκέψη. Όχι στην εκλογικευμένη δική μου απόφαση που στηρίζεται σε ό,τι εγώ θεωρώ ως σωστό, αλλά σε μια ευρύτερη, κοινωνική θα λέγαμε **κοινή αίσθηση**, ότι το υλικό σκέψεως είναι ευρύτερα αποδεχτό. Και όμως πάλι κάποιος, πολύ πιθανά, να με ρωτήσει πώς είμαι βέβαιος ότι οι πολλοί έχουν καλύτερη άποψη; Και τούτο το ερωτηματικό είναι εύλογο, αλλά και πάλι έχει γίνει αποδεχτό από την εποχή του Αριστοτέλη ακόμη, ότι η **αλήθεια φαίνεται πιο καλά όταν τη δεις από περισσότερες πλευρές**. Ήτοι, οι πολλοί βγάζουν καλύτερες αποφάσεις από τον ένα (αθροιστική-ολιστική αρχή), που διατυπώθηκε από τον Αριστοτέλη. Δεν πρέπει, όμως, να ξεχνάμε μια βασική προϋπόθεση: **οι πολλοί συμμετέχοντες πρέπει να έχουν ένα αντίστοιχο άνω της μέσης κριτικής ικανότητας**.

Καταλήγουμε στο συμπέρασμα, ότι για να έχουμε ένα ικανοποιητικό αποτέλεσμα πρέπει να συντρέξουν, οπωσδήποτε, τα παρακάτω τουλάχιστο στοιχεία και μάλιστα στις σωστές αναλογίες, καθόσον το όλο αποτέλεσμα είναι απαύγασμα μιας αρμονικής συνύπαρξης ατόμων και κοινωνίας. Όχι ενός απλού συνονθυλεύματος, αλλά μιας **ορθολογικής και αρμονικής σύνθεσης**, ως νέας **οντότητας της κοινωνίας**, ως εάν «**μητέρα ανθρώπων-προσωπικότητων**».

Απαιτούνται να συντρέξουν αρμονικά τα παρακάτω:

1. **Υψηλή στάθμη προσωπικότητων των ατόμων.**

2. **Συναίσθηση των ατόμων** ότι ενεργούν με **ευθύνη**, ως μέλη ενταγμένα σε ένα ενιαίο σύνολο, το οποίο, όμως ενεργεί στο πλαίσιο, που ενεργούν και άλλα σύνολα με ιδιαιτερότητες και με ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. **Το σύνολο ενεργεί και παράγει έργο, το οποίο τα άτομα αδυνατούν να παράγουν μόνα τους.** Ενεργεί, όμως, για το καλό των ατόμων, που το συνιστούν, τα οποία ούτε απόλυτα ίδια είναι και ούτε τα συμφέροντά τους συμπίπτουν.

Το εγχείρημα διατυπώνεται σχετικά εύκολα, αλλά είναι τόσο δύσκολο, γι' αυτό στις χιλιάδες χρόνια κοινωνικής ζωής **δεν έχει επιτευχθεί σε ικανοποιητική μορφή. Είναι ένα άθλημα, που ασκείται κατά τη διάρκεια όλης της ζωής του ατόμου, αλλά και σε όλη την εξελικτική πορεία της ανθρώπινης κοινωνίας.**

Στο πόνημά μας η **ανδραγωγία** δεν αναφέρεται μόνο στον **γνωσιολογικό τομέα**, αλλά και στην **αισθητική καλλιέργεια**, όπως και στην **ηθική συγκρότηση** του ατόμου-προσώπου, ήτοι στην **ολοκληρωμένη δόμησή του ως Άνθρωπο μέλος της κοινωνίας.**

Από την πρώτη στιγμή το εγχείρημα της ανδραγωγίας είναι **δυσχερέστατο.** Απαιτεί προσπάθειες πολλών ατόμων. Προσπάθειες κοπιώδεις, μακρόχρονες, ουσιαστικά μια **διαρκή δια βίου άσκηση.** Αναφύεται αμέσως το ερώτημα: **πιο είναι κίνητρο** για τέτοια μεγάλη προσπάθεια; Τι είναι εκείνο που μπορεί να δώσει την απαιτούμενη ενέργεια για παραγωγή έργου, του οποίου τα αποτελέσματα δε φαίνονται άμεσα, άρα το ενδιαφέρον έρχεται από το μέλλον. Είναι πολύ δύσκολο να πειστούμε όλοι για τους σκοπούς του εγχειρήματος. Πάντοτε έτσι συμβαίνει. **Η ποιότητα δεν συμβαδίζει με την ποσότητα.** Αλλά η ιστορία μάς διδάσκει ότι οι ολίγοι εκλεκτοί της σήκωσαν το μεγάλο βάρος, αδιαφορώντας για την επιβράβευση, που ίσως αργότερα μπορεί να έλθει. Το μεγάλο όφελος ήταν εσωτερικό. **Η ευτυχία να έχεις εκτελέσει το καθήκον σου είναι η ύψιστη απόλαυση.**

Και αν η επιτυχία δεν είναι δεδομένη το ταξίδι, όμως, είναι πάντα ενδιαφέρον. Δεν είναι επουσιώδες να ασχολείται με σπουδαία θέματα αντί να περνάει τις ώρες ασκόπως. Αντίθετα από τα μικρά και τα ολίγα γίνονται τα μεγάλα και τα πολλά. Όταν αναλογίζομαι το τι έχει πετύχει ο κάθε άνθρωπος ξεχωριστά και όλη η ανθρωπότητα μαζί τότε μόνο ένα θαύμα μπορεί να εκφράσει το αποτέλεσμα, αν αναλογιστούμε από ποια κατάσταση (ζωώδη) άρχισε και σε ποιο επίπεδο βρίσκεται σήμερα. Πραγματικά έχουν επιτευχθεί πάρα πολλά και **δεν πρέπει να γκρινιάζουμε και να μεμψιμοιρούμε και να μας φταίνει όλα.**

Δεν είναι πάντοτε όλα μαύρα ή άσπρα, αν ήταν έτσι θα είχαμε βρει λύση για τα πάντα. Θα τα είχαμε διαχωρίσει, σε καλά και κακά, σε εύμορφα και άσχημα, σε ηθικά και ανήθικα. Θα τα είχαμε ανάλογα ταξινομήσει και θα τα είχαμε διορθώσει. Αλλά δυστυχώς (και ευτυχώς) τα πράγματα δεν είναι ακριβώς έτσι. **Είναι πολύπλοκα και αντιφατικά.** Πολλές φορές **ό,τι είναι καλό για κάποιον μπορεί να μη είναι καλό για τον άλλον. Ό,τι είναι συμφέρον και ενδιαφέρον για τον ένα ενδέχεται να είναι μη συμφέρον ή αδιάφορο για τον άλλο.**

Η σύμπτωση και ομοιογένεια **απαιτεί ταυτότητα και ομοιότητα. Η ποικιλότητα και η ατομικότητα αναπτύσσουν και τις αντιθέσεις.** Είναι επομένως πάλι θέμα σχέσεων, αναλογιών, επιλογών και αποφάσεων ύστερα από συνεκτίμηση πολλών αντιτιθέμενων συνήθως παραγόντων. **Η όλη συνεκτίμηση των παραγόντων απαιτεί κριτική ικανότητα από το άτομο.** Και η ικανότητα αυτή δεν είναι υπόθεση μόνο φυσικής προέλευσης, αλλά και επίκτητη είναι, που αποχτιέται σταδιακά ύστερα από **συνεχή άσκηση και μάθηση.** Λέμε μάθηση και όχι διδασχία γιατί από κάποιο σημείο και πέρα η **ατομική συμβολή** αντικαθιστά την αρχική επιβολή του διδάσκοντος προς τον διδασκόμενο.

Αυτό είναι και ένα λεπτό πρώτο όριο της ανδραγωγίας από την παιδαγωγία. Ποιο στάδιο της παιδαγωγίας ή της ανδραγωγίας είναι πιο σημαντικό δεν είμαστε σε θέση να το διακρίνουμε με βεβαιότητα. Ίσως το αρχικό στάδιο της παιδαγωγίας να ήταν μέχρι πρότινος πιο κρίσιμο, γιατί το εύρος και ο όγκος των γνώσεων και απαιτήσεων να ήταν μικρότερα μεγέθη. Η εποχή μας όμως χαρακτηρίζεται από όγκο τεράστιο γνώσεων και πολυπλοκότητα, που παλαιότερες εποχές δεν είχαν. Έτσι **προέκυψε η αδήριτη ανάγκη της ανδραγωγίας, αφορά απόκτηση παιδείας καθ' όλη την διάρκεια του βίου.**

Σε ότι αφορά τα **φιλοσοφημένα (ιδανικά) πρότυπα** έχουν διατυπωθεί ποικίλες απόψεις. Από εκείνες που επιβάλλουν **αρχέτυπα πρότυπα**, με δογματικό τρόπο επιβολής καθορισμένων χαρακτηριστικών, μέχρι και απολύτως ελεύθερες επιλογές διαμορφώσεων της ατομικότητας του κάθε προσώπου. Έχουμε λαμπρά αποτελέσματα από όλο το φάσμα των διαδικασιών. **Κατά τη άποψή μας, οι ακραίες περιπτώσεις, ειδικά των σταθερών προτύπων είναι αδύνατη σαν εφαρμογή στη σύγχρονη**

κοινωνία. Της άλλης άκρης, δηλαδή της απόλυτα ελεύθερης διαδικασίας μπορούμε να παρατηρήσουμε εξαιρετικά παραδείγματα, τα οποία έχουν προσφέρει σημαντικό έργο. Δεν παύει, όμως, να θεωρούνται ακραίες περιπτώσεις και **δεν μπορούμε να λαμβάνουμε μόνο αυτά τα παραδείγματα ως πρότυπα, χωρίς βέβαια να απαξιώνουμε το έργο τους,** το οποίο μπορεί να είναι αρκετά γόνιμο για μεγάλα σύνολα ανθρώπων (για να μη αναφερθούμε ονομαστικά σε προσωπικότητες που ενώ το έργο, που μας προσέφεραν είναι σπουδαιότατο, ο ιδιωτικός τους βίος και η κοινωνική τους ένταξη μάλλον ήταν έξω από το γενικό μέσο όρο).

Σήμερα γίνεται περισσότερο αποδεχτός, ως **πρότυπο,** το λεγόμενο «**ευέλκτο**» άτομο. Κρίνεται ότι είναι σχεδόν αδύνατο να διαμορφώσει κάποιος ένα μοναδικό άτομο και να μη έχει επιρροές από το περιβάλλον και από παράγοντες ετερογενείς. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι καταργείται η προσωπική βούληση του προσώπου για αυτοπροσδιορισμό του, που είναι ένα από τα βασικά σημερινά ζητούμενα του ατόμου. Παράλληλα μεγάλα προβλήματα ανακύπτουν με τη ικανότητά μας για διαμόρφωση της **προσωπικής βούλησης.** Ποια είναι η επιρροή των καλουμένων «μμηδίων» και το κυριότερο σε ποιο βαθμό επίγνωσης βρισκόμαστε για το όριο θετικής ή αρνητικής επιρροής μας. Δεν είναι, παρά άμεσα καθημερινές, οι απαιτήσεις για επιλογές μέσα από πάρα πολλές παρεμφερείς προτάσεις. **Το όλο θέμα έχει επιταθεί σε χαοτικό μάλιστα βαθμό, ακριβώς λόγω των άπειρων πληροφοριών, που γινόμαστε καθημερινά δέκτες από κάθε είδους πηγών.**

Ζούμε στην εποχή των **πληροφοριών,** που υποτίθεται ότι μεταφράζονται ως γνώσεις στον εγκέφαλό μας. Και εντούτοις, αν είμαστε ειλικρινείς, πρέπει τις περισσότερες φορές βρισκόμαστε σε σύγχυση. Και τούτο γιατί συντρέχουν σχεδόν άπειροι παράγοντες, οι οποίοι αν δεχθούμε και την περίπτωση της απόλυτα ειλικρινούς προδιάθεσης (που στην πραγματικότητα μάλλον είναι η εξαίρεση) και τότε ακόμη η **κριτική μας ικανότητα** υπό την επήρεια συναισθημάτων, αλλά και ελλιπούς προσέγγισης της πραγματικότητας, η επιλογή μας **ενδέχεται να είναι η μη ενδεδειγμένη.**

Το κακό βέβαια είναι ότι εμείς δε θα γνωρίζουμε ότι **αυτό που θεωρούμε ορθό δεν είναι σε κάθε περίπτωση ορθό.** Και έτσι προκαλείται η πλάνη και οι κορυφαίες αντιθέσεις απόψεων. Άρα πρέπει να αποδεχτούμε ότι σε κάθε άποψή μας είναι ενδεχόμενο να υπάρχει κάποιο λάθος, το οποίο **πρέπει να είμαστε έτοιμοι να το αποδεχθούμε,** εφόσον προκύπτουν νέα στοιχεία. Αυτό που συμβαίνει με εμάς είναι πιθανό να συμβαίνει και στους άλλους. **Και ο πιο ειδικός στον τομέα του, ενδέχεται να διατυπώνει, με ειλικρίνεια πάντοτε έχοντας την πεποίθηση της ορθής σκέψης, άποψη αληθινή μεν, αλλά που δεν περιέχει όλη την αλήθεια.**

Είναι παραδεχτό πλέον ότι κανένα σύστημα διατύπωσης δεν μπορεί να συμπεριλάβει το όλον.(μιλάμε βέβαια για μια περίπτωση έστω και λίγο πολύπλοκη). Με άλλα λόγια η αλήθεια προσεγγίζεται δια απορρίψεως των λαθών(αρχή της **επαλαθευσιμότητας**).

Άρα μια βασική αρχή είναι η **αμφισβήτηση είναι το πρώτο βήμα προς την αλήθεια.**

Μια άλλη αρχή, η οποία θα μας βοηθήσει καλύτερη διάγνωση του σύγχρονου περιβάλλοντός μας, είναι η «**αθροιστική**» αρχή, η οποία έχει διατυπωθεί από τον Αριστοτέλη. **Σύμφωνα με την αθροιστική αρχή οι απόψεις ενός συνόλου προσώπων είναι εγκυρότερη από τις απόψεις των αρίστων. Με την προϋπόθεση ότι τα πρόσωπα αυτά βρίσκονται σε επίπεδο ανάλογο. Η άποψη αυτή παρέχει την ευχέρεια για συμμετοχή λαϊκών προσώπων στη λήψη αποφάσεων, που αφορούν το σύνολο. Τυτέστιν η αρχή της δημοκρατίας.**

Το ανάλογο, όμως, επίπεδο του συνόλου διαμορφώνεται με την **παιδεία των πολιτών,** που είναι έργο της πολιτείας και των ίδιων των πολιτών.

Κοντολογίς, η **δια βίου παιδεία, ήτοι η ολιστική παιδεία την οποία στο πόνημά μας καλούμε ανδραγωγία, είναι ο βασικός παράγοντας διαμόρφωσης τόσο των μελών όσο και της κοινωνίας μας.**

Δημήτρης Μπάκας
14 Ιουν. 2024